

Kritikai jazz

2008. március 28.

Rend: spektroszkóp, kaleidoszkóp - tudomány és játék, felnőtt és gyerek meg egyéb analógiák hangokra, színekre feszülve, strukturálva, hideg nyugalomban. Amennyiben ez jelent még valamit. Ha nem mást. Horror Vacui, a Plastic Septet lemeze, a BMC gondozásában.

No persze éppen elkezdeném akadémikus kritikával megközelíteni ezt a felvételt, boncolgatva a hazai mainstream jazz és a Plastic Septet viszonyát. Ez némileg hiteltelen lenne tekintettel arra hogy ismertem a zenekart, amikor elsőként Brezovcsik Gábor elment Roth Edéhez, majd Madarász Ivánhoz tanulni. Az utóbbinál többé kevésbé az egész zenekar megfordult. Mind a két iskolára a legkevésbé jellemző kifejezés a konvencionális. Már akkor kiderült, hogy ezek a zenészek valamit nagyon tudnak. Aztán a későbbiekben még ezekben a haladó közegekben is világosan láthatóvá vált, hogy valamit nagyon másképp tudnak. És talán ez a gyökere ennek a zenei világnak, innen látszik, hogy nem feltétlenül újat kell alkotni – kulturális kényszer -, hanem a meglévőt másképp látni. Ebben az értelemben újragondolt zenei világ az övék. A magam számára ennek a másképpen jellegnek az eredőjét a hangokban és a hangok által kialakult felületekben találok meg magam számára. Nyilván az olvasó él most azzal a jogos megjegyzéssel, hogy a zenében általában hangokból keletkező felületek vannak és igaza van. De én arra a vékony rétegre gondolok, amely a zene felszínén kialakul és érzéki módon megtapintható, ez pedig a színről és hangokról szól.

A jazz másfajta rendekről szólt vagy legalábbis az érzékelés első pillanataiban, a felületek megérintése során gondolható mindez. Másfajta rend, ami a hangok közötti viszony, a vonzásokban és tasztításokban megjelenő ismétlődés, a kialakuló szerkezet. A rend egyből megtapinthatóvá válik a hangulatban, érzetekben. A klasszikus zenetörténet rendjében a hangok sokkal kevesebb szabadsággal rendelkeztek - már a megszólalás pillanatában irányú és funkcióvá alakultak. Az erjedő funkcionalitásban is ott maradt ez a viszony: felületek kezdtek oldódni, lazulni. Majd szétestek és különálló hangokká váltak. Ezen hangok újrászerveződési igénye, mikor a hangok már különálló identitássá váltak, az új kor zenéjében tettenérhető. Így a jazzben is. A hangoknak a keletkezés pillanatában még nincs a nagy egészszel viszonyban álló irányuk - érvényességük van, tehát funkció értelemben okuk van a jelenlétre, de ennyi. A folyamat során válnak a zene részévé, döntések, belső akaratuk alapján. A jazz a hangok felől közelíti meg a zene egészét, milliónyi akaratból és lehetőségből álló folyamat, a kvantummechanikából fakadó elméletekben ezt írják le szuperpozícióként: számtalan lehetőség egyszerre jelen van, a tudatunk választ. És ez a valóság.

A némileg nehéznek tűnő gondolatsor után talán nem meglepő, hogy fentebb említett, a jazz zenei világába helyezhető lemez végül is gyökeresen ellentétes rend-képet sugároz. Mert sugároz és ez már elég lényeges, ugyanis intenzív a zenei anyag és nem egyszerűen vonzó vagy figyelemkeltő, hanem hatással bír. Köszönhetően a kifejezés pontosságának, egyértelműségének. No és természetesen a jelentésnek. Amely nem éppen a könnyű vagy a legalábbis a felszínes csevegésre alkalmas gondolatokból származik, az arisztotelészi eredetűnek tartott horror vacui, a természet félelme az ürességtől igen elgondolkoztató. A rend, a növekedés vagy a címből sejtethető üresség-kitöltés irányul rendelkező hangokat generál. Vagy inkább, az irányok lehetőségeit tartalmazó hangokat. Mert lehet ez is, az is. Szabadság a rendben. Az alkotói akarat dönt – pillanatnyi helyzetek, folyamatok alapján. Természetesen a szabadságot nem hiszem, az már más zene, ha úgy tetszik egy más világ morálja. Manír az egészen, de másképpen úgy tünne, mintha valaki tájszólással beszélne „zenéről”. Majdnem szeriális jazzről beszélünk. A hangok egymásutániségében, a ritmikák

strukturáltságában kitapintható rögtönzések a szokásos sztereotípiákon túlmutatnak, mélyebb köznyelvet beszélnek.

Persze nem szabad elfelejteni miképpen vagyunk egy határon. A magas művészet befogadása erőfeszítéssel jár. A kommerszé nem. Az irányok mindenképp fontosak. Ez a zene amúgy könnyű vagy legalábbis a jelenünk paradigmái szerint épül, de nehéz befogadni. Más, amikor egy zene más, akár érthetőbb zenei nyelveken beszélő korok világát idézik, miközben végtelenül könnyű befogadni azokat. Ez a zene nehéz, elgondolkodtató – ezt az irány hívjuk magas művészetnek. Nem lehet túllépni az igényes hangszerelésen sem, a színekkel ihletetten bánó zenekarral, figyelnek arra, hogy jelentéssel, helyi-értékkel ruházzák fel a színeket. Talán ez is az egyik legfontosabb jelleg, a hangokban generálódott feszültség, a kisülésre váró pillanat.

A Horror Vacui igaz jazzből indul, de nyilvánvaló célja, már a kezdetkor, hogy többé legyen - ez a növekedési igény, a nagyobb igazságok iránti elkötelezettség, ezen zenei világ legfontosabb jellege. A rend és a nagyobb iránti igény mellett érződik a többféle nyelv különálló identitása. Szerzők és irányok együtt egy egészen különös nyelvben, az egyik szikár, átgondolt, igazi megítélő attitűd (Brezovcsik) a másik játszik, majdhogynem könnyed és persze szép, érzéki alkotói világ (Váczi). Ami különösen érdekes és egyben azonos ebben szerzői körben és ez a szemlélet teszi egységessé a zenei anyagot, a hangok felől induló építkezéssel szembeni kritikai szemlélet (könnyű), amelyet felvált a mindent behálózó erő, a nagyobb zenei elvek irányából érkező rendező hatás. Struktúra és rend.

Feladták a leckét, néhány fiatal zenész, akár jazzt is játszhatnának. De úgy érzik, hogy a világ retteg az ürességtől (horror vacui) és zenészek ezt átérezve egyetemes elkötelezettségek mentén muzsikálnak. Innentől persze már nem jazz ez a zene, de más fiókba sem kényszeríthető. Akár szakrális is lehetne, ha azonosakat tudnánk érteni erre a szóra. De némi jóindulattal hasonlót érezni képesek vagyunk és innen már más a helyzet, ez ennek a zenének ez a kiindulópontja. És ez a titok, hiszen a mindig legmélyebben elérhető humán szinten ez a zene túlmutat jelenünkön, létünkön. A zenészek ezzel az anyaggal túlmutattak.

Domonkos

Domonkos Máté
Artisjus-díjas szerkesztő